

БУДІВНИЦТВО КРЕМЕНЧУЦЬКОГО ГІДРОВУЗЛА У ДОКУМЕНТАХ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Серед комплексу документів, які є основною джерельною базою для дослідження історії спорудження КремГЕС – документи Державного архіву Полтавської області, які відображають деякі особливості перебігу різноманітних процесів, пов'язаних з будівництва станції, а також наслідки для Полтавщини від створення величезної рукотворної водойми. Ці документи зафіксували для історії картини життя (у певному хронологічному періоді) Лівобережжя (у межах Середньої Наддніпрянщини), зокрема Посулля, напередодні, під час і після введення в експлуатацію однієї з найпотужніших у Дніпровському каскаді електростанції.

Передусім йдеться про документи, що стосуються переселення людей із часті майбутнього Кременчуцького водосховища, а також санітарної очистки зони затоплення та підтоплення, будівництва захисних споруд тощо. Зазначені документи відображають конкретні адміністративно-управлінські рішення керівництва областей та районів, перебіг переселення, вирішення проблем переселенців, насамперед, стосовно побудови помешкань на новому місці, а також наділення їх землею, скасування податків на втрачені землі та отримання компенсації, містять різноманітні розрахунки фінансового характеру. Саме цього роду документи дають можливість дослідникам сприймати загальні процеси, пов'язані з будівництвом КремГЕС, через ті чи інші заходи, події і приклади, долі окремих людей, що були не лише окремими «гвинтиками» чи «коліщатами» в державному механізмі, а й заручниками ситуацій, що склалися. З огляду на це кожен документ, зокрема й збережений у фондах Державного архіву Полтавської області, набуває неабиякого значення як ілюстрація чи одиничного (виняткового), чи типового для розуміння узагальнених речей небезболісних процесів будівництва гідровузла, ніби окремий промовистий штришок, без якого барвисте багатопланове художнє полотно епохи втрачає і цілісність, і сенс, і виразність масштабів.

Безпосередньо у Державному архіві Полтавської області основний корпус джерел з історії будівництва КремГЕС міститься в фонді виконавчого комітету Полтавської обласної ради депутатів трудящих (Р-4085), зокрема в його описі № 10. У зазначеному описі накопичені документи Градизького, Оболонського, Кременчуцького та Кишеньківського районних виконавчих комітетів Полтавської області, які, в основному, стосуються все тих же проблем переселення мешканців зони затоплення. У справах опису представлені штатні розписи та різноманітні фінансові документи оціночних комісій, плани відселення й переселення, відповідні рішення виконкомів, матеріали обговорення проблемних питань та інші документи, пов'язані з проблемою можливого затоплення й підтоплення району Кременчук–Крилів, а також різноманітні контрольні документи, що стосувалися виконання рішень з переселення та використання фінансів тощо [1].

Однією з важливих проблем, яка виникла у наслідок первісних проектних прорахунків щодо меж і формування часті майбутнього водосховища та затоплення пристанційних територій, стала необхідність порятунку значних лісових масивів та населених пунктів лівобережної низовини. На території Полтавської області це пе-

редусім стосувалося Оболонського масиву. Обговорення та шляхи вирішення проблеми висвітлені у одиниці зберігання № 19 згаданого опису, у якій з-поміж іншого міститься протокол засідання комісії Держбуду УРСР та міжвідомче листування щодо питань будівництва захисних споруд на Кременчуцькому водоймищі.

Оболонський масив знаходиться на лівому березі р. Сула між селами Оболонь та Мозоліївка в межах Полтавської області. Для захисту масиву від затоплення спорудили 8 низьконапірних дамб, що з'єднали окремі острови й півострови. Перекидання води з річки Крива Руда здійснено завдяки каналу з насосною станцією.

Греблею захистили також і м. Крюків, що нижче від Кременчуцької ГЕС за течією Дніпра і не перебуває безпосередньо в зоні водосховища.

20–25 листопада 1959 року в м. Кременчук відбулася нарада під головуванням начальника управління промислових будівель, організації та економіки будівництва Держбуду УРСР І. Даниловича, у якій взяли участь заступник голови Полтавського облвиконкому І. Хименко, голова Кременчуцького міськвиконкому Д. Скринник та фахівці Держплану УРСР, обласних та районних управлінь [2, арк. 1]. На ній констатовано невиконання постанови Ради Міністрів УРСР від 10 серпня 1959 року № 1253 про заходи в частині захисту Кременчука-Крюкова від затоплення та підтоплення у зв'язку зі збільшенням потужності Кременчуцької ГЕС та будівництва Дніпродзержинської ГЕС. Намічено комплекс заходів для виправлення ситуації [2, арк. 2-3]. Загальну вартість робіт визначено у 67,2 млн. крб. При цьому 26,3 млн. крб. мав витратити КременчукГЕСбуд, 11,8 млн. крб. виділялося за рахунок народно-господарських планів на закінчення Крюківських водозахисних дамб, 19,6 млн. крб. викроїли за рахунок капітального будівництва підприємств [2, арк. 4].

Під час спорудження дамб використано «новаторський» досвід зведення Тясминської захисної та 680 м Черкаської дамб. При цьому, більшість робіт все ж виконувалися «вручну» [3, с. 89].

Серед проблем, висвітлених у документах архіву – проблема санітарної очистки майбутнього водосховища. Полягало ліквідації все, що могло б стати джерелом будь-якого зараження води – сміттєзвалища, поховання, гноярки, скотомогильники, ліси тощо. Мали бути перенесені поховання трирічної давнини і старші, братські та одиночні могили воїнів Червоної Армії з одночасним встановленням обелісків на нових місцях. На ці потреби з бюджету області виділялося 619439 крб. [4].

Важкою для вирішення проблемою стало переселення людей із зони затоплення водосховищем. При цьому переселенці повинні були отримати певну компенсацію, а також необхідні матеріали для будівництва житла та господарства на нових місцях. Переселенці мали бути і працевлаштовані. Та дуже часто вони зустрічали бездушне або прямо вороже ставлення з боку різнокаліберного начальства на нових місцях. Так, в одній із архівних справ дізнаємося про розгляд численних скарг від переселенців на керівництво колгоспу «Більшовик» Кременчуцького району та районні організації, що не реагували на скарги переселенців відповідальною комісією, створеною облвиконкомом [5].

Загалом документальний комплекс Державного архіву Полтавської області, містить унікальні документи, без вивчення яких дослідникам важко зробити об'єктивні висновки про виняткове і типове як в процесах, пов'язаних із спорудженням Кременчуцького гідровузла, так і в житті тогочасної України.

Список використаних джерел

1. Державний архів Полтавської області, Ф. Р-4085, оп. 10. Виконавчий комітет Полтавської

обласної ради депутатів трудящих. 2. Там само, спр. 19. 3. Хвоцевский Н. В., Губина Н. И. Инженерная защита в зоне водохранилища / Н. Хвоцевский, Н. Губина // Энергетическое строительство. Сборник посвящен строительству Кременчугской гидроэлектростанции. Вып. 23. – М. – Л.: Государственное энергетическое издательство, 1961. – С. 86-95. 4. Державний архів Полтавської області, Ф.Р-4085, оп. 10, спр. 38. 5. Там само, спр. 16.